

KUML 1990

KUML 1990

Årbog for Jysk Arkæologisk Selskab

With summaries in English

I kommission hos Aarhus Universitetsforlag, Århus

Redaktion: Poul Kjørnum

Redaktionsudvalg:

Jens Henrik Bech, Thisted

Steen Hvass, Vejle

Stig Jensen, Ribe

Erik Johansen, Aalborg

Erik Jørgensen, Haderslev

Hans Jørgen Madsen, Århus

Omslag: Lerhoveder fra ældre jernalder

Udgivet med støtte af Statens Humanistiske Forskningsråd

Omslag: Jens Kirkeby

Grafisk tilrettelæggelse: Elsebet Morville

Tryk: Special-Trykkeriet Viborg a-s

Skrift: Bembo 11/12

Papir: Stora G-Print 120 g

Copyright 1992 by Jysk Arkæologisk Selskab

ISBN 87-7288-562-9

ISSN 0454-6245

Indhold/Contents

Lurparret fra Ulvkær i Vendsyssel	7
The pair of lurs from Ulvkær, north Jutland	7
<i>Per Lysdahl</i> : Fundet og arkæologisk vurdering	7
The discovery and its archaeological interpretation	21
<i>Marianne Lundbæk</i> : Konservering	24
Conservation	30
<i>Birthe A. Gottlieb</i> : Røntgenundersøgelser	31
X-ray analysis	36
<i>John Nørlem Sørensen</i> : Restaurering	37
Restoration	40
<i>Bent Aaby</i> : Pollenanalyser af jordprøver udtaget af Ulvkærlurerne	41
Pollen analysis of peat samples from the Ulvkær lurs	42
<i>Erik Johansen</i> : En brandgravplads med smykkefund fra førromersk jernalder	45
A cremation cemetery with ornaments from the pre-Roman Iron Age	56
<i>Jørgen Lund</i> : Hoveder og ansigter af ler fra ældre jernalder	57
Clay heads and faces from the early Iron Age	76
<i>Lise Bender Jørgensen</i> : Hørvævninger og oldtidsvæve	77
Linen textiles and ancient looms	82
<i>Per Ethelberg</i> : To grave fra Højvang, Sønderjylland	85
Dendrodatering og absolut kronologi	
Two graves from Højvang in southern Jutland; dendrodating and	
absolute chronology	97
<i>John Brinch Bertelsen</i> : Nederby på Fur – en landsby grundlagt i yngre jernalder	
Et bidrag til belysning af vikingetidsbebyggelsen i den vestlige del af Limfjorden	99
Nederby on Fur, a village founded in the later Iron Age. A contribution to	
knowledge of Viking settlement in the western Limfjord	117
<i>Torben Nilsson</i> : Stentinget. En indlandsbebyggelse med handel og håndværk fra	
yngre jernalder og vikingetid. En foreløbig meddelelse	119
Stentinget. An inland site with trade and handicrafts from the later Iron Age.	
A preliminary notice	132
<i>H. J. Madsen og Per Vegger</i> : Karby på Mors. En landsby fra vikingetiden	133
Karby on Mors, a Viking village	149
En vikingetidssølvskat fra Brokhøj, Gjerrild Klint	151
A Viking silver hoard from Brokhøj, Gjerrild Klint	151
<i>Pauline Asingh</i> : Fund og sagn	151
The find	155
<i>Anne Kromann</i> : Mønterne	156
The coins	164

To grave fra Højvang, Sønderjylland

Dendrodatering og absolut kronologi

Af PER ETHELBERG

I 1952 blev der på gården Højvang nær Skodborg (1) undersøgt to grave fra yngre romertid (fig. 1). Grav 1 indeholdt foruden fire lerkar også et klart, grønligt glasbæger med pålagte løvehoveder (fig. 2), mens grav 2 indeholdt tre lerkar, en fibel med høj nåleskede af sølv, en jernring og en jernkniv (fig. 6).

Fundet er udførligt fremlagt af H. Neumann i *Kuml* 1953. Med udgangspunkt i en diskussion omkring glasbægerets herkomst er grav 1 dateret til 300-tallet og vel i denne periodes begyndelse (2). Ud fra lerkarrene i grav 2 blev det antaget, at denne grav måtte være lidt ældre.

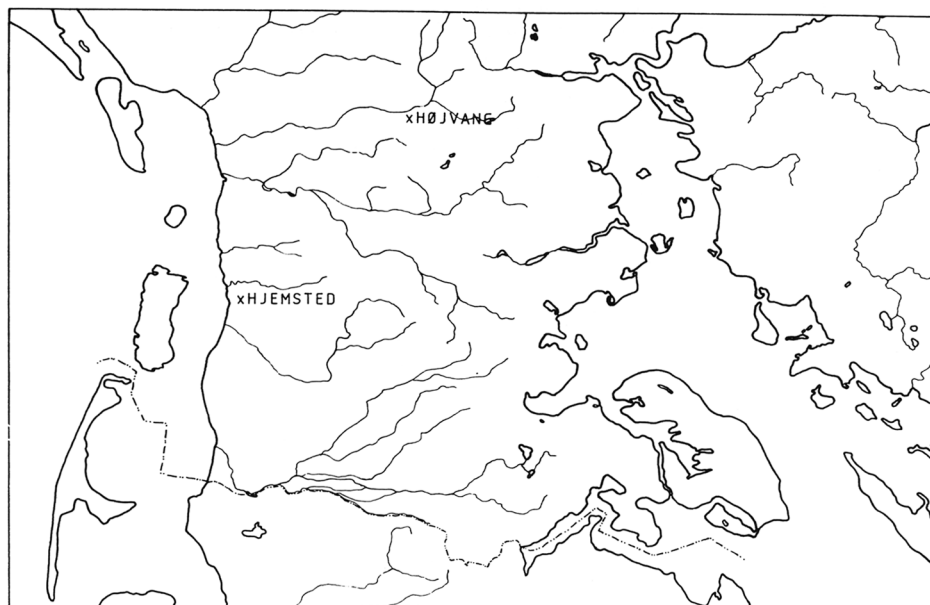

Fig. 1. Geografisk placering af Højvang og Hjemsted.

Geographical position of Højvang and Hjemsted.

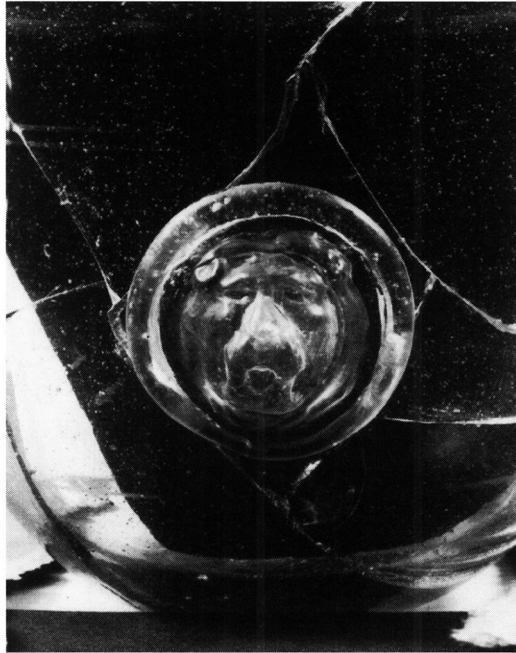
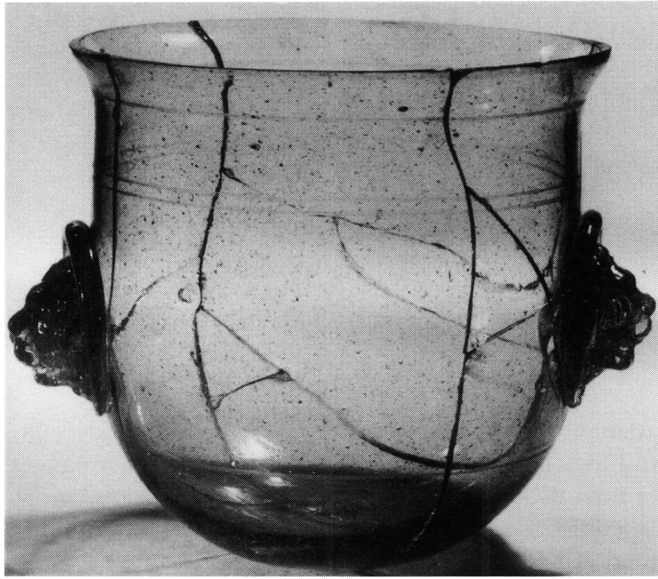
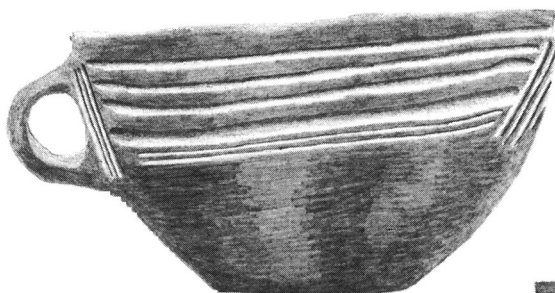
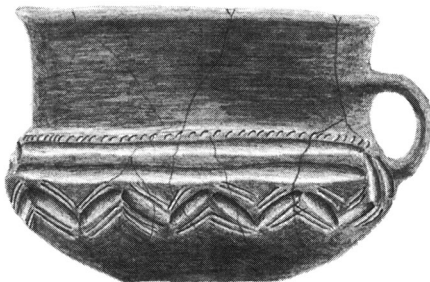
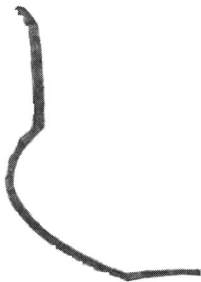
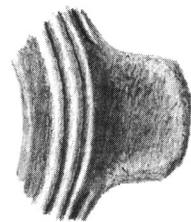
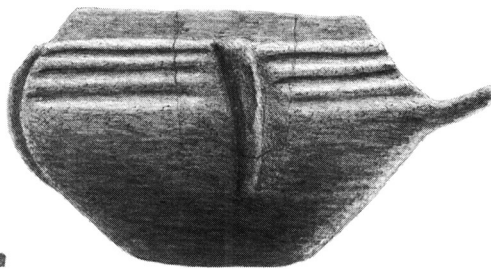
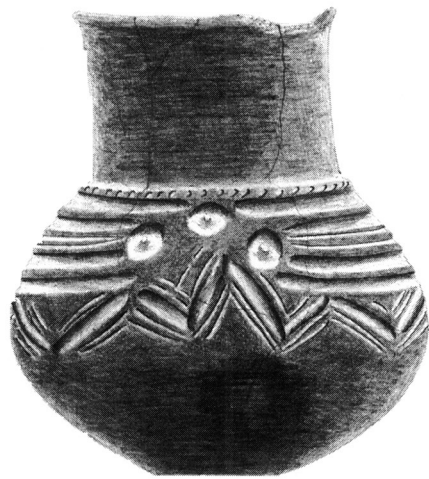

Fig. 2. Glasbæger og lerkar fra grav 1.

The glass beaker and pottery from grave 1. Pottery 1:3 (ABS del.).

Keramikdatering

Grav 1 er en kammergrav (fig. 3), som i øvrigt er en sjælden gravtype i yngre romertid. Omkring en bulkiste er opført et stavbygget gravkammer af egetræ, som er radiale udkløvet. Stavene har været nedrammet i blåler, hvilket har bevirket, at de er delvis bevaret. Grav 2 ligner grav 1, men der er ikke rejst et gravkammer omkring bulkisten (fig. 6).

Grav 1 er blevet brugt i forskellige kronologiske analyser. I U. Lund Hansens store og skelsættende værk om den romerske import i Norden (3) bliver glasset og dermed graven dateret til C3, som hér betegner tidsrummet 310/20- 400. Denne datering skulle være i overensstemmelse med analyser af glasproduktionen fra Köln-området. I samme forbindelse bliver det nævnt, at Norling-Christensen har dateret glasset en smule tidligere – nemlig til slutningen af 3. årh eller begyndelsen af 4. årh.

Senest er grav 1 analyseret af J. Ringtved, som dog ikke har fokuseret på glasbægeret, men på keramikken (4). Med udgangspunkt i et nøje studium af det treleddede hankekar, bliver Jylland opdelt i to regionalgrupper – Nordgruppen og Sydgruppen. Grav 1 tilhører Sydgruppen, som mod syd er afgrænset af Olgerdiget og Vidåen, mens afgrænsningen mod nord er mere diffus, men skal

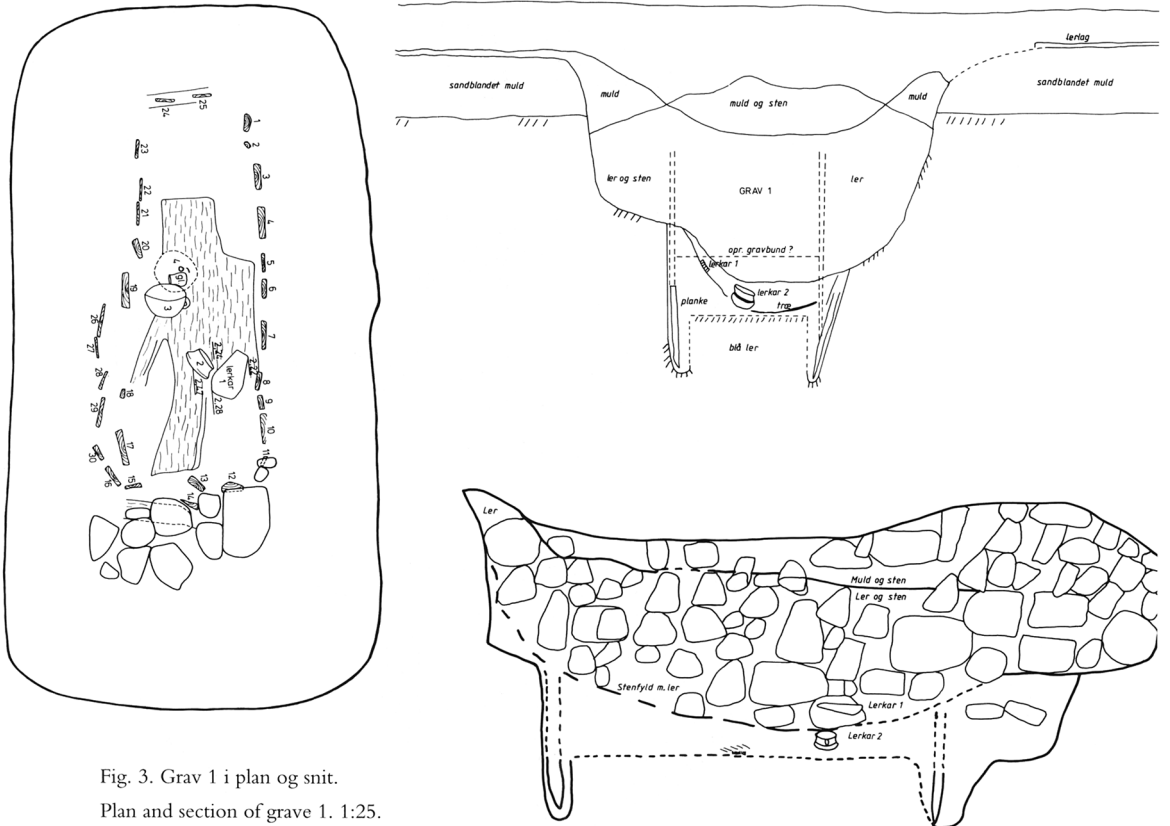

Fig. 3. Grav 1 i plan og snit.
Plan and section of grave 1. 1:25.

søges i et bælte fra Randers Fjord og over mod Agger Tange. Hankekarret fra Højvang grav 1 bliver placeret i fase C, som svarer til 4. årh.

Der lader således til at være bred enighed om, at grav 1 skal dateres til 4. årh. Helt så enkelt er det imidlertid ikke. Tager vi ved analysen af de treleddede hankekar udgangspunkt i fiblerne med høj nåleskede af Almgrens gruppe VII, får man et andet resultat.

De treleddede hankekar kan ud fra sammensætningen af deres ornamentik opdeles i tre kompositionsgrupper (5):

- I/II: Treleddede hankekar uden halsornamentik og med kontinuerlig ornamenteret overdel
- III: Treleddede hankekar med halsornamentik og kontinuerlig ornamenteret overdel
- IV/V: Treleddede hankekar med halsornamentik og sektionsopdelt ornamentik på overdelen

Karrene tilhørende komp. I/II blev i 1986 alle dateret til C2, idet de primært fremkom sammen med fibler med høj nåleskede som Almgren gruppe VII s. 3 (6). Dette har vist sig at være en noget forenklet opfattelse, idet man kan forfine fibelkronologien, som her vist (fig. 4).

Skemaet er baseret på et repræsentativt udsnit af gravfund, som indeholder to eller flere typer af fibler med høj nåleskede. Der skal ikke her gøres nærmere rede for selve analysen, da dette er gjort udførligt andet steds (7).

Et væsentligt resultat af analysen er imidlertid, at der inden for Sydgruppen ikke kan påvises grave fra yngre romertid, som er ældre end begyndelsen af 3. årh. svarende til slutningen af C1a eller begyndelsen af C1b. Det er et åbent spørgsmål, hvad der sker i perioden 150/60 – 200/10 inden for Sydgruppen. Noget tilfredsstillende svar kan ikke gives her, da det vil kræve en nøje analyse af materialet fra ældre romertid.

Da det treleddede hankekar af komp. I/II både findes sammen med C1b-fibler og C2-fibler, kan inddelingen i kompositionsgrupper ikke bruges til at skelne mellem hankekar tilhørende henholdsvis C1b og C2. Det kan derimod halsudformningen.

Inden en uddybning heraf skal den anvendte terminologi kort præciseres. I en samlet analyse af gravkeramikken fra yngre romertid inden for Sydgruppen (8) er det treleddede hankekar af komp. I/II betegnet som kar af type 1a. Det er karakteriseret ved:

at højden er mindre end 16 cm og
bugdiametere mindre end 20 cm.

Som nævnt ovenfor, kan man ud fra halsudformningen inddele dem i tre kronologisk signifikante undertyper:

- 1a1: Kar med ret udfaldende hals/rand. Hals og rand går ud i et. Vinklen mellem hals/randliniens forlængelse og standfladen er mindre end 90°.
- 1a2: Kar med let buet hals og udsvajet rand. Hals og rand beskriver en kontinuerlig, sammensat funktion.

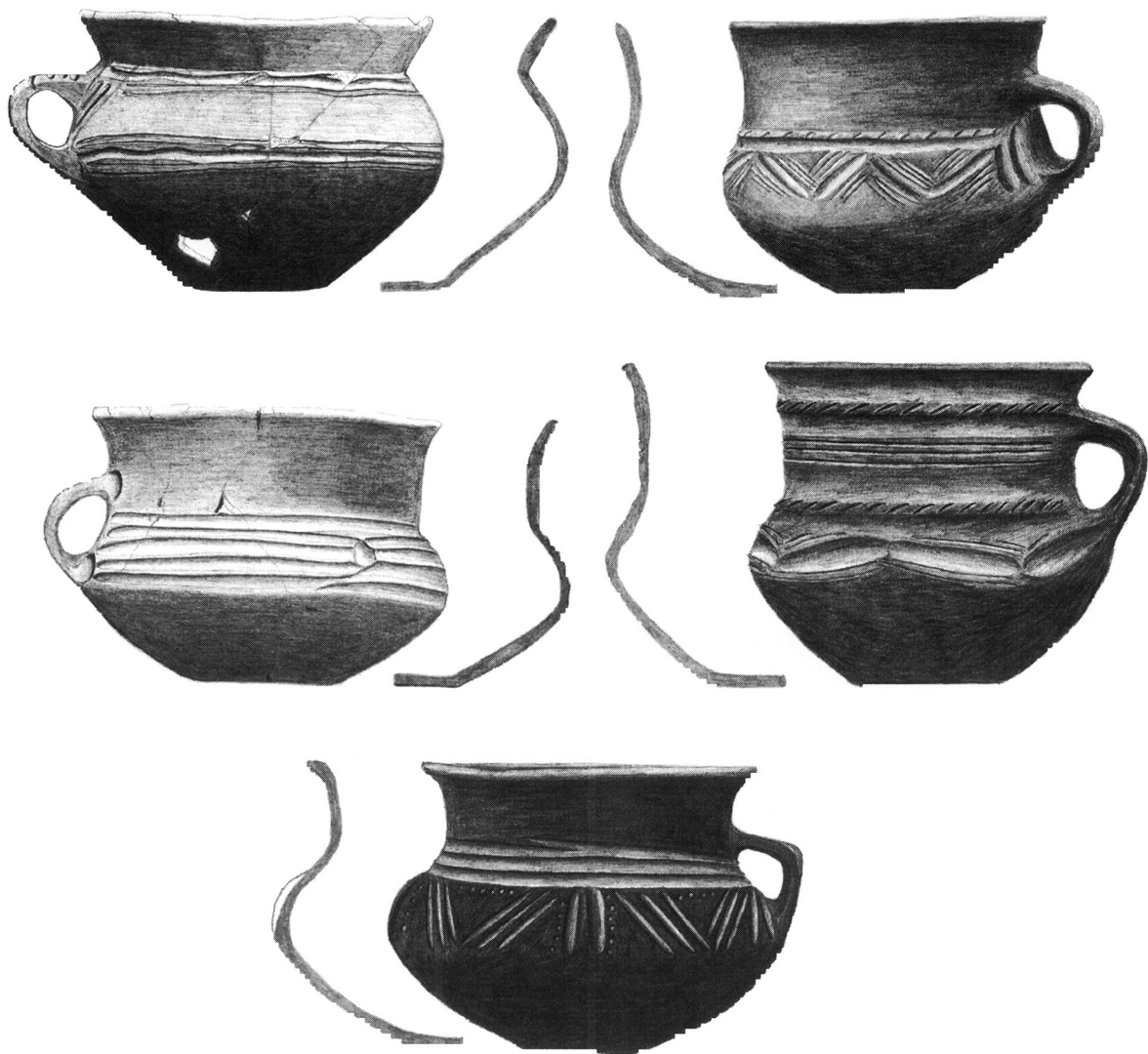
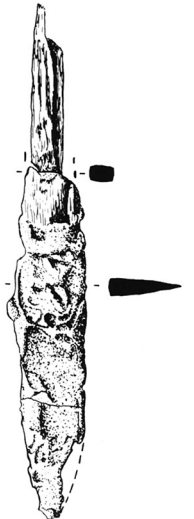
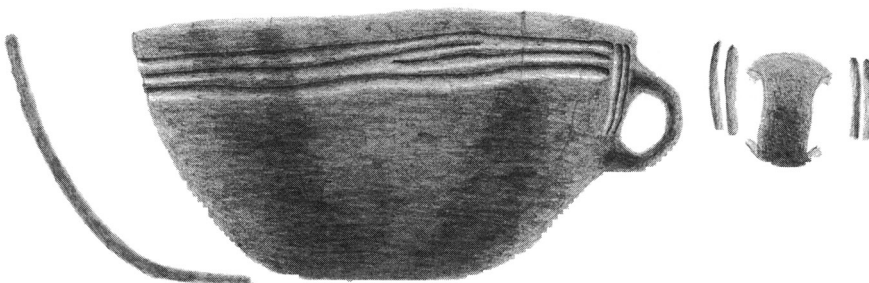
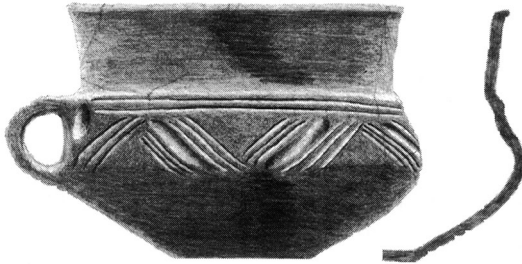
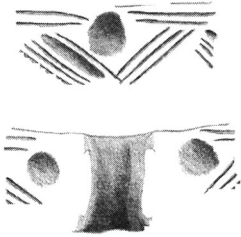
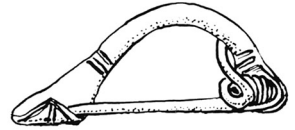
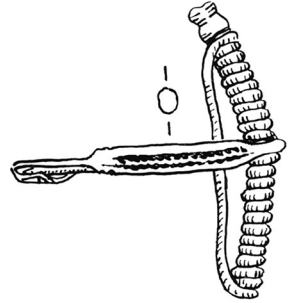
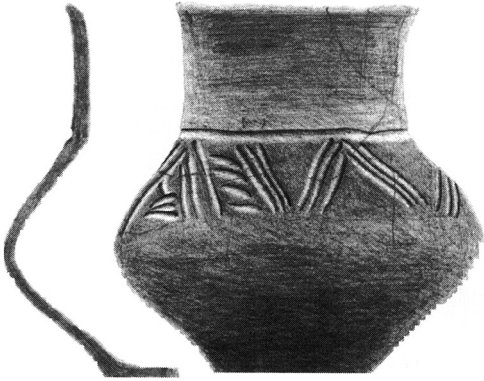
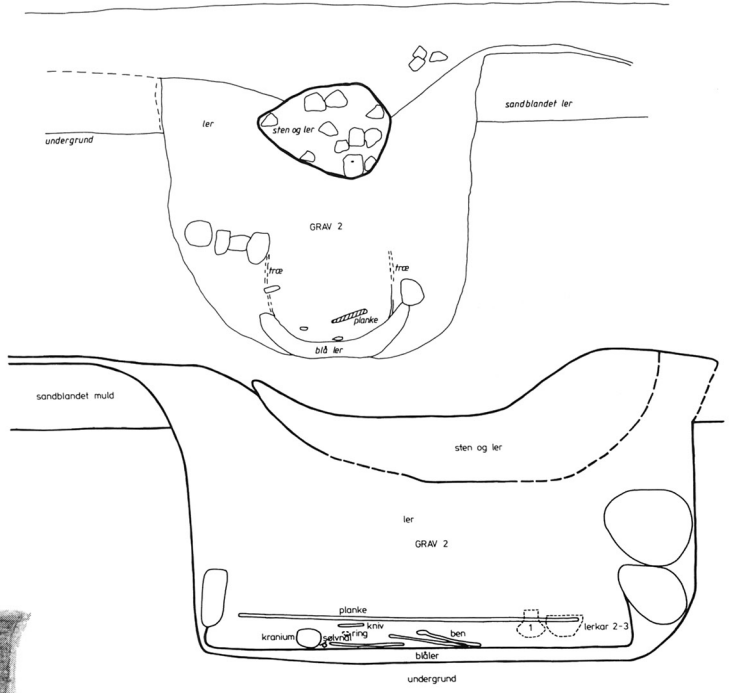
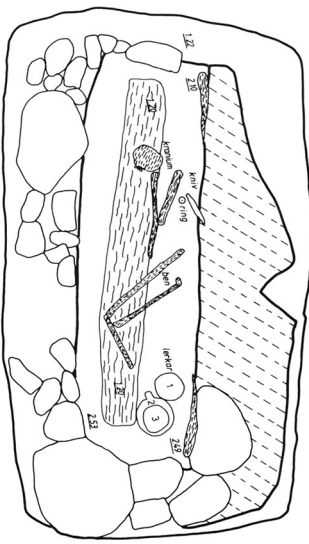

Fig. 5. Det treleddede hankekar's kronologi fra 3.-5. årh. e. Kr. inden for Sydgruppen.
Chronology of the tripartite handled cup of the 3rd-5th century in the South Group.

Da det treleddede hankekar er den hyppigst forekommende kartype i gravene fra yngre romertid, indgår hovedparten af de øvrige kartyper ofte i fundkombinationer hermed. På denne baggrund er det muligt at relatere alle disse kartyper til den ovenfor skitserede relative kronologi (9). Den eneste undtagelse er fodbægerne. De findes aldrig sammen med de treleddede hankekar. Ser man bort fra foden, beskriver de imidlertid en typologisk udvikling, som er analog med hankekarrenes.

Vender vi nu atter blikket mod Højvang, kan vi se, at grav 2 indeholder et treleddet hankekar af komp. I/II type 1a2, mens det treleddede hankekar i grav

1 tilhører komp. I/II type 1a3. Grav 2 kan dateres til C1b eller begyndelsen af C2, mens grav 1 kan dateres til C2. Der er således tale om en lidt tidligere datering, end den der blev nævnt indledningsvist. Spørgsmålet er nu, hvilket af de to dateringsalternativer, som er det rigtigste?

Dendrodatering

Her kommer de delvis bevarede egestave os til hjælp. Siden 1977 er der på Hjemsted Banke ved Skærbæk nær Rømø undersøgt et areal på ca. 90.000 kvm. Fundene herfra omfatter foruden gravfelter fra ældre og yngre romertid samt ældre germanertid (10) også et stort antal velbevarede gårdsanlæg (11), som er samtidige med gravene fra yngre romertid og ældre germanertid. I tilknytning til gårdsanlæggene er der ofte fundet brønde og gruber.

Brøndforingen består som oftest af en udhulet træstamme (holk) af eg, men længst mod øst er også bøgetræ anvendt. Den kan dog også være sat af radiale udkløvede egeplanker. Er brøndforingen lavet af en holk, står den enten alene eller også er den sikret på forskellig vis. Enten ved en omgivende risfletning eller en plankesat tragtformet ramme og/eller med en stenpakning. I nogle tilfælde er selve brøndhullet gravet med særdeles kraftige anlæg – måske for at reducere trykket på brøndforingen.

I brøndene findes både sekundært anvendt bygningstømmer og skibstømmer. Der er fx. fundet vægplanker med udsparringer og noget af en bordplanke til et skib af Nydam-typen (12).

I denne forbindelse er det imidlertid den dendrokronologiske kurve, som kan etableres på grundlag af brøndtræet, som er af interesse.

Fra et brønd og to gruber er der udtaget prøver af egetræ med henblik på en dendrokronologisk datering (13). De stammer udelukkende fra Hjemsted-udstyknings etape II og III og er sammenpasset i en relativ kurve, som i forhold til fældningstidspunkterne udgør 142 år. Det har foreløbig ikke været muligt at indpasse denne relative kurve i Wormianums absolutte grundkurve.

I den relative Hjemsted-kurve indgår egetræ dels fra Æ Lei (14), som er en fjordspærring ved udmundingen af Haderslev Fjord, og dels fra St. Emmerske (15), som er en boplads øst for Tønder. Begge prøver er imidlertid dateret af Nationalmuseets dendrokronologiske laboratorium ved N. Bonde til henholdsvis 402 og 301 (16). Ved at overføre disse dateringer til Hjemsted-kurven, kan man fixere den med absolutte dateringer (fig. 7). Den yngstdaterede brønd fra Hjemsted er således anlagt år 408 (17). Den samme datering er opnået ved en sammenkøring med den nordtyske grundkurve (18).

En række andre anlæg af vidt forskellig karakter er blevet indpasset i den relative kurve. Det drejer sig bl.a. om Olgerdiget (19). Der er foreløbig erkendt to anlægsfaser, hvor den yngste fase er dateret til 278 og den ældste fase til 219. Disse dateringer må man dog tage med forbehold, da den tidsmæssige korrelation til Hjemsted endnu er svagt funderet.

← Fig. 6. Grav 2 i plan og snit samt gravudstyr.

Grave 2 in plan and section, 1:25, showing the grave equipment. Silver fibula 1:1 (JH del.), iron ring and knife 1:2 (ABS del.), pot 1:3 (ABS del.).

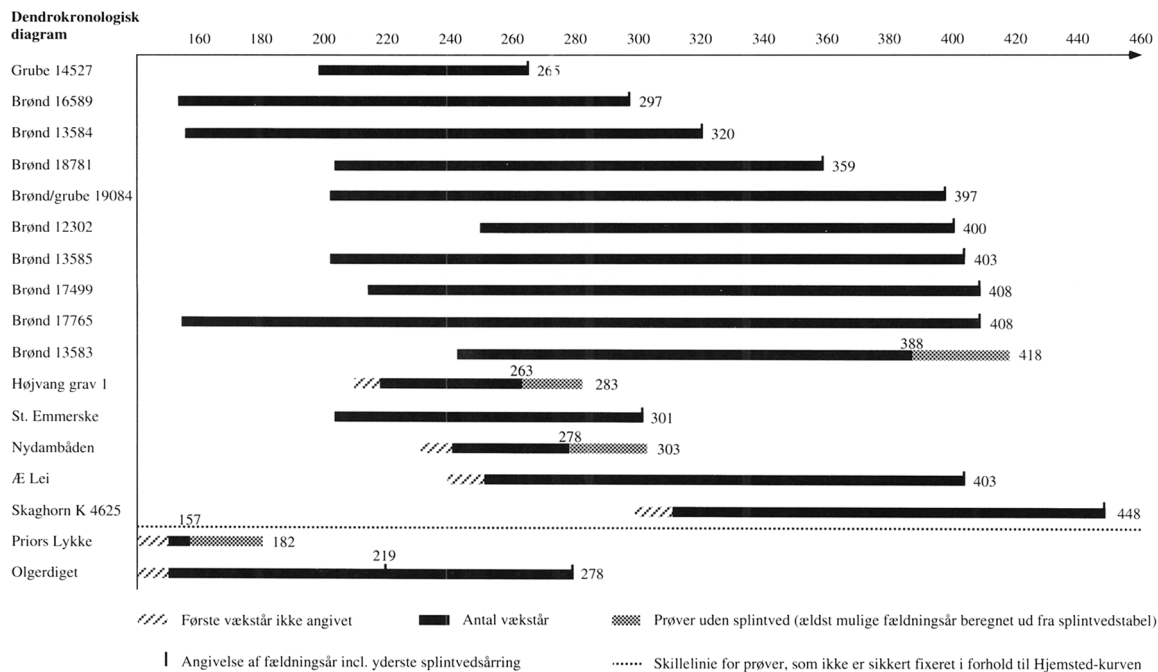

Fig. 7. Dendrokronologiske dateringer knyttet til Sydgruppen.
Dendrochronological datings with connections to the Southern Group.

Også træstumperne fra Højvang grav 1 (20) er indpasset i kurven. Dateringen er her 263, men uden splint. Ved korrektion for manglende kærneved og et gennemsnitligt splintantal på 22 kan fældningsåret være 295, altså en slutdatering omkring år 300 (21).

Endelig er træ fra palisaden udenfor Priorslykke- bebyggelsen (22) ved Horsens indpasset. Her er dateringen 157. Hertil skal lægges splintvedets alder, som antagelig har udgjort ca. 25 år, det vil sige 182 (23). Denne datering må tages med de samme forbehold som Olgerdige dateringerne, da den er knyttet til den relative kurve for dette anlæg. Er dateringen imidlertid korrekt, betyder det, at overgangen mellem ældre og yngre romertid inden for Sydgruppen sandsynligvis skal søges i begyndelsen af 3. årh. Ud fra den fundne keramik kan Priorslykke-landsbyen nemlig dateres til ældre romertid, hvilket stemmer overens med de manglende fibelfund fra begyndelsen af yngre romertid (C1a).

Der er intet i det arkæologiske materiale, som modsiger de absolutte dendrokronologiske dateringer. Det betyder samtidig, at dateringen af Højvang grav 1 til omkring år 300 og dermed til C2 (24) må være korrekt. Denne grav er således både den første grav fra Danmark og den ældste nord for Limes fra yngre romertid med romersk import, som har kunnet dateres dendrokronologisk. I relation til de medgivne lerkar er det nedlægningsstidspunktet, som er dateret. Det betyder, at karrene må være produceret i 3. årh., hvilket støttes af et ikke ubetydeligt slid på standfladen, som ikke blot kan tilskrives opholdet i graven.

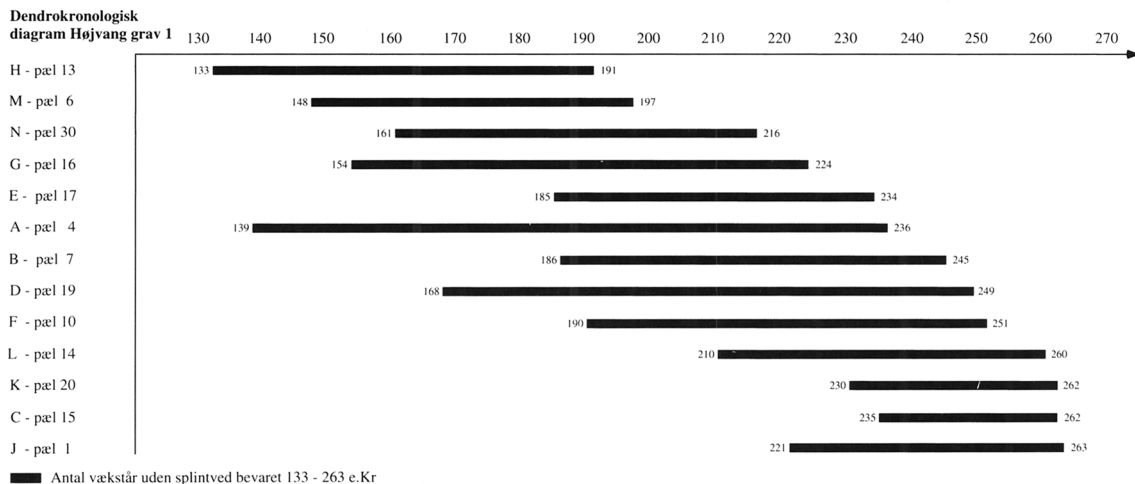

Fig. 8. Dendrokronologisk diagram for plankerester fra Højvang grav 1.
Dendrochronological datings with connections to the Southern Group.

De tidligere opnåede dateringer af grav 1 kan således ikke siges at være ukorrekte; men den her gennemførte analyse repræsenterer en indsnævring og præcisering af dateringen til slutfasen af C2.

De opnåede dateringer ændrer ikke ved den relative datering af tidens formforråd. Derimod har de overordentlig stor betydning for etableringen af den absolutte kronologi, samt for bedømmelsen af de enkelte perioders varighed.

Ovenfor er fremlagt en række vigtige dendrokronologiske dateringer. Det er forsøgt relativt summarisk at beskrive deres betydning i relation til den absolutte kronologi. For en nøjere vurdering af de problemer, som er blevet berørt, henvises til publikationen af jordfæstegravene fra yngre romertid fra Hjemsted Banke (25).

NOTER

- 1) Højvang, sb. 44 Skodborg sogn, Haderslev Museum (HAM).
- 2) Neumann 1953:151.
- 3) Lund Hansen 1988a.
- 4) Ringtved 1988.
- 5) Ethelberg 1986.
- 6) Almgren 1923.
- 7) Ethelberg 1990 kap. 3.
- 8) Ethelberg 1990 kap. 5.
- 9) Ethelberg 1990.
- 10) Ethelberg 1986 og 1990.
- 11) Ethelberg 1986b og 1989.
- 12) Rieck og Crumlin-Pedersen 1988.
- 13) De dendrokronologiske dateringer er udført ved Wormianum af Carsten Sønderby. For at en absolut datering kan opnås, skal korrelationen med grundkurven ske med en sandsynligheds-koefficient på ikke under 99,9 %. Men selvom Hjemsted-kurven endnu ikke er knyttet til Wormianums absolutte grundkurve vil jeg gerne her takke C. Sønderby og SKALK for det store arbejde, der er ydet for at få tingene til at hænge sammen, samt for et godt samarbejde. De resultater, som er opnået, vil fremover få stor indflydelse

dels i relation til etableringen af en absolut kronologi og dels i relation til en bedre forståelse af boplads- materialet ikke blot fra Hjemsted, men for de samtidige jyske og nordtyske pladser.

- 14) Crumlin-Pedersen 1975.
- 15) Rieck 1987.
- 16) Bonde 1988 og 1989.
- 17) N. Bonde takkes for de oplysninger, som har medført, at det allerede på nuværende tidspunkt har været muligt at knytte absolutte dateringer til Hjemsted-materialet.
- 18) C. Sønderby, mundtlig meddelt.
- 19) Neumann 1982.
- 20) Neumann 1953:140.
- 21) Redegørelse for den dendrokronologiske analyse ved Carsten Sønderby, Wormianum. Modtaget marts 1987 18 plankestykker af oprindelig 30. 13 af stykkerne er opmålt. Plankerne har i følge udgraveren (Kuml 1953 + opm.plan) været op til ca. 20 cm brede, tilspidsede for neden og firsidet tilhuggede. Den bredeste af de opmålte planker måler nu 11,5 cm. Gennemsnitligt ses plankerne ved udtørring at være svundet 30-50 %, hvilket ikke har betydet noget for dateringens sikkerhed. Skemaet nedenfor viser de 13 plankestykkers indbyrdes placering. Samlet dateres materialet til 133-263 e.Kr. Plankerne synes at tilhøre mindst tre forskellige træer. Fra samme træ er stykkerne A, M og N. Ligeledes er C og K fra samme træ, muligvis hører B, D, og H også hertil, men den kraftige udtørring slører muligheden for en mere sikker bestemmelse. Gruppens længste prøve indeholder 98 årringe. Længst mulige antal årringe er 131. Ingen af stykkerne indeholder marv eller splint. Da det næsten udelukkende er plankernes tilspidsede del, som er bevaret og de er firsidet tilhuggede, mangler givet en del kerneårringe. Hvis vi forsøgsvis lægger 10 årringe til mod marv og et tilsvarende antal mod splintgrænsen, er det sandsynligt, at en del af plankerne er fra et træ indeholdende ca. 150 kernevedsårringe. Gennemsnitligt antal splintvedsårringe vil her være ca. 22, mindst 10. Vi når da frem til en terminus post quem på $263 + 10 + 10 = 283$. Ved gennemsnitligt splintantal vil fældningsåret være $273 + 22 = 295$ e.Kr. Den største usikkerhed ligger selvfølgelig i vurderingen af det manglende antal kernevedsårringe for splint. Som det fremgår af nedenstående skema placeres 4 af plankerne på slutårene 260-63 e.Kr. (fig. 8). Det kunne indicere splintgrænsens nærhed, imidlertid er prøverne klart fra pælens tilspidsning, så der mangler under alle omstændigheder et mindre antal kernevedsårringe. Et forsigtigt gæt ville være en slutdatering omkring 300 e.Kr. – måske i begyndelsen af 300-årene. Sluttelig må bemærkes, at dateringen bygger på knap halvdelen af gravens oprindelig 30 planker.
- 22) Nielsen og Kaul 1984.
- 23) F. Kaul takkes venligst for tilladelsen til at benytte den endnu upublicerede dendrokronologiske datering fra Priorslykke.
- 24) U. L. Hansen daterer C2 til tidsrummet 250/60 – 310/20 og C3 til 310/20 – 400 eller lidt tidligere. Med støtte af de dendrokronologiske dateringer kan der imidlertid argumenteres for en kortere varighed af både C2 og C3. Overgangen mellem yngre romertid og ældre germanertid synes således snarest at ligge i tidsrummet 350/75 og overgangen mellem C2 og C3 i tidsrummet 300/10 (Ethelberg 1990).
- 25) Ethelberg 1990.

LITTERATUR

- Almgren O.: Nordeuropäischen Fibelformen 1923
- Bonde N.: Dendrokronologi: Nationalmuseet 1987: I Arkæologiske udgravninger i Danmark 1987 (Trykår 1988)
- Dendrokronologi: Nationalmuseet 1988. I Arkæologiske udgravninger i Danmark 1988 (Trykår 1989)
- Crumlin-Pedersen O.: "Æ lei" og "Margrethes bro". Nordslesvigske Museer bd. 2 1975
- Ethelberg P.: Hjemsted – en gravplads fra 4. & 5. årh. e. Kr. Skrifter fra Museumsrådet for Sønderjyllands Amt, 2. 1986
- Hjemsted 1985. LÆGÆST – arkæologi i Nordslesvig 1985. Haderslev Museum 1986
- Das Eisenzeitliche Siedlung auf Hjemsted Banke, Skærbæk, Sønderjylland. OFFA band 45 1988
- Hjemsted II – tre gravpladser fra 3. – 4. årh. e. Kr. Skrifter fra Museumsrådet for Sønderjyllands Amt, 3 1990
- Hansen U. L.: Römischer Import im Norden. Warenaustausch zwischen dem Römischen Reich und dem freien Germanien. Nordiske Fortidsminder, Serie B bd. 10. Det Kongelige Nordiske Oldskriftselskab, København 1988
- Hovedproblemer i romersk og germansk jernalders kronologi i Skandinavien og på Kontinentet – i Fra Stamme til stat i Danmark 1. Jernalderens Stammesamfund. Red. P. Mortensen og B. M. Rasmussen Jysk Arkæologisk Selskabs Skrifter XXII, 1988

- Neumann H.: Et loveglas fra Rinlandet. Kuml 1953.
 Olgerdiget – et bidrag til Danmarks tidligste Historie. Skrifter fra Museumsrådet for Sønderjyllands Amt, 1. 1982
- Nielsen P. O. og Kaul F.: Priorslykke. Recent Excavations and Discoveries i Journal of Danish Archaeology vol 3 1984
- Rieck F.: 1576 Emmerske Skole. I Danmarks længste udgravning. Arkæologi på naturgassens vej 1979 – 86. Rigsantikvarens arkæologiske Sekretariat 1987
- Rieck F. og Crumlin-Pedersen O.: Både fra Danmarks oldtid. Vikingskibshallen. Roskilde 1988
- Ringtved J.: Jyske gravfund fra yngre romertid. Tendenser i samfundsudviklingen. Kuml 1986 – udgivelsesår: 1988

SUMMARY

Two graves from Højvang in southern Jutland

Dendrodating and absolute chronology

This article presents the re-examination of a south Jutland grave from the later Roman period, which was originally published by H. Neumann in Kuml 1953.

More recently it has been possible both through a re-assessment of the pottery from the grave and through a dendrochronological examination of the surviving parts of the grave chamber's oak planks to arrive at a closer dating of grave 1. In this grave was found among other things an imported glass beaker which was probably made near Cologne.

It was possible to arrive at a dendrochronological dating because in the last ten years and relevant to the South Group as defined by J. Ringtved, there have been found several structures in which oak wood survives, particularly at the Hjemsted settlement site, but also the marine obstructions in Haderslev Fjord and at the settlement at Store Emmerske.

Grave 1 is pottery-dated to to period C2 and grave 2 to period C1b/C2. From the dendrochronology the dating of grave 1 can be narrowed down to the time around the year 300, or the final part of period C2.

Grave 1 is the first later Roman grave to be dendrochronologically dated in Denmark, and the earliest north of the *limes* that has been dated dendrochronologically. The dating applies to the time of burial. This means that the pottery must have been produced in the third century.

This dating does not alter the relative chronology of the period's finds, but is of great importance for establishing absolute chronology and for estimating the length of the individual phases.

Per Ethelberg
 Haderslev Museum

Oversættelse: David Liversage

